

להלן (קמב, ב), ויש לדון אם נחשב האפרוח המת כמונה מדעת. והשיב רבי יוחנן 'כלום עשוי אלא לתרגולין', שכיון שמיועד הקן לתרגולין, דבר מצוי הוא שימות בו אפרוח, ונחשב שהניחו שם מדעתו, ונעשה בסיס לדבר האסור (תוס'; תוס' רא"ש; ריטב"א). ואפילו לדעות הסוברות שאם מינה את הבסיס באמצע שבת אינו נעשה בסיס לדבר האסור [ראה מה שכתבנו לעיל (מד, ב ד"ה יש עליה מעות)], אם הוא מיוחד לכך נעשה בסיס (ש"טמ"ק ביצה כא, ב בשם הריטב"א; חזו"א א"ח מח, ח).

והטעם שהגמ' העמידה באפרוח מת ולא באפרוח חי, משום שאפרוח חי מותר בטלטול מחמת היותו ראוי למשחק לתינוק הבוכה (תוס' בשם ה"ר יוסף). ויש סוברים, שאפרוח חי אסור בטלטול, משום שהוא מוקצה כמו גרוגרות וצימוקים (תוס'), ולא העמידה הגמ' באפרוח חי, משום שאפשר להפריחו, ושוב תהא הקינה מותרת בטלטול (תוס' ישנים, ולשיטתו שיש באוכלים מוקצה מחמת חסרון כיס, ראה מה שכתבנו לעיל מג, ב ד"ה מני). ■ להלכה, אסור לטלטל בהמה חיה ועוף (שו"ע א"ח שח, לט), ואפילו לתנו למשחק לתינוק הבוכה (רעק"א בגליון השו"ע שם, ואם מיוחד למשחק, ראה ש"כ יח, סב, ו-כז, קא, וארחות שבת יט הע' קכד).

מוֹדָה הִיָּה רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּכַעֲלֵי חַיִּים שְׁמַתוֹ שְׁאָסוּרִין, שאף שאסור רבי שמעון מוקצה רק כשדחה בידים [כמבואר בגמ' לעיל], מכל מקום מודה בבעלי חיים שמתו שאסורין משום ש'מוכן לאדם לא היו מוכן לכלבים', כלומר, שכיון שבערב שבת בעל החיים היה בריא, נחשב מוכן לאכילת אדם, וכאשר מת בשבת נעשה כחפץ שנשרב באמצע שבת ואינו ראוי למלאכה כלל, ששנינו להלן (קכד, ב) שמודה רבי שמעון שהוא מוקצה, ומה שנעשה ראוי לאכילת כלבים אין זה נחשב שימוש, כי אכילת כלב ביחס לאכילת אדם אינה נחשבת שימוש (שו"ת חתם סופר א"ח סה).

חֲלוֹק הִיָּה רַבִּי שְׁמַעוֹן אֶפִּילוּ בְּכַעֲלֵי חַיִּים שְׁמַתוֹ שֶׁהָן מוֹתְרִין, שלדעתו 'מוכן לאדם היו מוכן לכלבים' (רשב"א חולין יד, א), שגם אכילת כלבים נחשבת כשימוש ביחס לאכילת אדם, ולא התבטלה הבהמה לגמרי מתשמישה (חתם סופר הנ"ל).

בְּדִאִית בִּיהַּ בִּיצָה, שנולדה היום, שאף רבי שמעון מודה במוקצה של נולד (רש"י), שכיון שאינו קיים בערב שבת אין האדם חושב עליו, ואינו נחשב מוכן לשבת (רש"י ותוס' ביצה ב, א ד"ה קא).

מֵאֵן דִּיאִית לִיהַּ מוֹקְצָה אֵית לִיהַּ נוֹלָד דְּלִית לִיהַּ מוֹקְצָה לִית לִיהַּ נוֹלָד, ויכלה הגמ' לתרץ שרבי יוחנן סובר כשיטות המחלוקת וסוברות שמוקצה מותר ונולד אסור, אלא שתירצה באופן אחר (רא"ש סוף ביצה).

דִּיאִית בִּיהַּ בִּיצַת אֶפְרוֹחַ, שלאדם היא אסורה באכילה כיון שהאפרוח טרם יצא לאויר העולם (ריטב"א), שהוא כנבילה, שהרי אינו ראוי לשחיטה, והוא כעוף שמת ללא שחיטה (ראה רש"י חולין צח, א ד"ה אפרוח, ותבואות שור טו, א). ולאכילת כלב אינה ראויה משום קליפתה (רש"י), ואינו יכול לקלפה לצורך הכלב [שאלת תוס' ישנים ותוס' רא"ש], משום שאסור להפוך דבר שאינו אוכל ולהכשירו לבעל חי [ראה להלן (קנה, א)] (חתם סופר השלם ביצה ו, ב). ויש מפרשים, שטעם האיסור של ביצה עם אפרוח בתוכה הוא מחמת שהיא כגרוגרות וצימוקים [שמסיה דעתו ממנה עד שיוולד האפרוח] (תוס'), או משום 'מוקצה מחמת חסרון כיס' (תוס' ישנים, ולשיטתו שיש באוכלים מוקצה מחמת חסרון כיס, ראה מה שכתבנו לעיל מג, ב ד"ה מני).

פְּצַעֲלֵי תְּמָרָה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן מָהוּ - תמרים שנלקטו קודם בישולם, והניחם בסלים להבשלה. והספק הוא האם מותר לאכול מהם קודם בישולם, או שמוקצים הם כגרוגרות וצימוקים (רש"י כאן ובביצה מ, א ד"ה פצעלי), כי יתכן שהנחת התמרים בסלים היא כדחיה בידים שמחמתה מקצה דעתו מהם עד שיתבשלו (רשב"א ביצה שם בדעת רש"י). ויש מפרשים, ש'פצעלי תמרה' ענינו פציעת התמרים כדי ליבשם, ופציעתם מוקלקלת מראיתם ואחר זמן משתבחים, והספק אם דינם דומה לגרוגרות וצימוקים, או שדוקא גרוגרות וצימוקים הם מוקצה, כי בשעת קילקולם הם מתקלקלים יותר מפצעלי תמרה (תוס' ישנים).

אֵין מוֹקְצָה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן אֲלָא גְרוֹגְרוֹת וְצִמוּקִין בְּלִבָּד, שיש בהם שני חסרונות, שדחאם בידים, ושאינם ראויים למאכל, אבל פצעלי תמרה אינם מוקצה, לפי שלא דחאם בידים, וגם יש שאוכלים אותם במצבם זה (רש"י כאן, ובביצה מ, א ד"ה פצעלי, שם מ, ב ד"ה אלא; רא"ש), שדחיה לחוד לא מספיקה שהרי חטים שזרעם בקרקע מותרים, ושאינם ראויים לחוד לא מספיק שהרי פצעלי תמרה מותרים (קרבן נתנאל). ■ וכן הלכה (שו"ע א"ח שי, ב).

אֵין מִשְׁקִין וְשׁוֹחֲטִין, שדרך להשקות בהמה לפני שחיטה, כדי שתהא נוחה להפשטת עורה (רש"י כאן ובביצה מ, א ד"ה משום; רמב"ם בפ"י המשנה תמיד ג, ד), וכן מועילה ההשקאה לסירכות הדבוקות ברפין לריאה שישמטו (מאירי שם בביצה; רמב"ם בפיהמ"ש ביצה ה, ז), שההשקאה מועילה לשני הדברים גם יחד (שו"ת חתם סופר י"ד לט).

וּבָאוֹת וְלָנוֹת בְּתוֹךְ הַתְּחוּם, ואפילו שהיו בערב יום טוב מחוץ לתחום אינן נחשבות מוקצה מחמת איסור, משום שאיסור תחומין הוא מדרבנן, ובאיסור דרבנן אין דין 'מיגו דאיתקצאי בין השמשות איתקצאי כולי יומא' (חי"ה ר"ן), או משום שאין האיסור בגוף הבהמה (ראש יוסף ביצה מ, א). ואין צורך שיבואו כל יום לישוב, אלא אפילו אם באות לפרקים נחשבות מוכנות, ואפילו אם לא באו מבעוד יום אלא בלילה ולא חישב עליהן בבין השמשות (משנ"ב תצח, יב-ג).

מְדַרְבִּיּוֹת כָּל שְׂרוּעוֹת בְּאֶפְרָר, שכיון שהן באות מחוץ לתחום חסר בהכנתם. וכן כל דבר שהובא מחוץ לתחום מוקצה אותו הבעלים מדעתו (שו"ת הרשב"א ד, מז). ■ וכן הלכה (ביאה"ל תצח, ג ד"ה אם באו; רמ"א סוף ס' תקטו ושעה"צ שם צא).

אֵיבָעִית אֵימָא הֵנִי נְמִי כְּגִוּוֹת וְצִימוּקִין דְּמִיין, ששילוחן לאפר נחשב דחיה בידים, והטירחה להביאן מחשיבה אותן כאינם ראויים (רש"י, ע"פ שפת אמת).

קִינָה שֶׁל תְּרַנְגְּלַת מָהוּ לְטַלְטוּלֵי בְּשֶׁבֶת, האם דינו ככלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, או שמא דינו כמוקצה גמור כיון שמשחידו לתרגולות אינו עומד לשום תשמיש מלבד שימוש האסור, וכמיטה שיחדה למעות שהדין הוא (לעיל מד, ב) שאם הניח עליה מעות בחול אסור לטלטלה אפילו לצורך גופה או מקומה, וכחצוצרות שמצינו לעיל (א) שאוסרת הברייתא לטלטלם אפילו לצורך גופם או מקומם והעמידה הגמ' את הברייתא כדעת רבי יהודה (ע"פ ריטב"א כאן, ותוס' לעיל לו, א ד"ה הא).

דִּיאִית בִּיהַּ אֶפְרוֹחַ מַת, והסתפק ההוא סבא אם מחמת האפרוח המת נחשב הקן בסיס לדבר האסור, שהרי בסיס לדבר האסור הוא רק אם הונח המוקצה על ההפץ מדעת ולא משכחה [ראה